

**יסודות
בעבודת
השם**

אלול ג'
השבועון של עולם

קונטרס
"יסודות בעבודת ה'"
אלול ג'

משיעורי הרה"ג
ר' אהרן רובינפלד
שליט"א
בעהמ"ח ספרי
"תורת הקנינים"
"תורת המצוה"
אלול תשע"ד
יצא לאור:
אלול תשע"ז

לכל ענייני הקונטרס

להתקשר - באר"י:

053-3118701

ניו יארק:

845-239-7108

לאנדאן:

07930-196425

אנטווערפן:

0485-683303

או באימיל:

yesoidos@gmail.com

עימוד:

(+972-)054-8531131

בענין עבודת השבון הנפש ב'אחרית' שנה'

פרשת כי תבא תשע"ד

תוכן

- א. עבודת ימי הרצון באלול - 'אחרית' ו'ראשית' השנה . . . . . א
- ב. עבודת ה'ראשית' - 'עול מלכות שמים', עבודת ה'אחרית' - חשבון הנפש . . . . . ז
- ג. מהותו של חשבון הנפש - קבלת אחריות . . . . . ז
- ד. 'פשפש במעשיו' - דקדוק ההלכה וקיום המצוות בשלמות . . . . . ט
- ה. 'משמש במעשיו' - דרגת חשבון של 'חשובנו של עולם' . . . . . יא
- ו. 'משמש במעשיו' - להנצל מן היצה"ר ש'צובע' עבירה למצוה . . . . . כד
- ז. דרגה גבוהה ב'משמש' להבחין בין מצוה עיקרית לכזו שאינה עיקרית . . . . . כה
- ח. דרגה גבוהה בחשבון להבין שיש להקב"ה חשבון גם בהסתרה ובנפילה . . . . . כח
- ט. 'חשובנו של עולם' ביחס לבורא עולם ניכר במלחמת סיחון . . . . . כט
- י. חטא העגל - 'סורו מהר', עבודה בלי חשבון . . . . . ל

עבודת ימי הרצון באלול - 'אחרית' ו'ראשית' השנה

במחנה משה עלה להר, שלא יטעו אחר עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלקים בתרועה. לכן התקינו חכמנו ז"ל שיהיו תוקעין בראש חודש אלול

כתב הטור (סימן תקפ"א) 'תניא בפרקי דרבי אליעזר, בראש חודש אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה, שאז עלה לקבל לוחות אחרונות. והעבירו שופר

ב'נשלחה אנשים' ר"ת נ"א, כי זה מרמז על הנ"א יום שיש מר"ח אלול ועד אחר שמ"ע, ובימים אלו צריך האדם לרגל אחר עצמו.

ההתעוררות באלול - אור חוזר מחודש תשרי

חודש אלול יש בו שני עניינים שמעורר לתשובה ולהתקרבות להשי"ת. ענין אחד הוא, מצד שהם הימים שלפני חודש תשרי, החודש הנשגב הבעל"ט שנקרא ירח האתנים מחמת שהוא תקיף במצוות, ימים טובים ונעלים, ראש השנה יום הכפורים חג הסוכות שמיני עצרת, גודל תקיפות המצות מחובות היום, שופר, ענוי יום הכפורים, סוכה, לולב, ועוד. על ימים אלו אמרו רז"ל 'דרשו ה' בהמצאו' זהו עשרת ימי תשובה, ובכללו הוא חודש 'מעין עולם הבא', והרי הכלל הוא שכל אור נעלה שמתעורר בזמן מסויים משפיע אור חוזר גם מלפניו לפני הגעת הזמן, ולכן בחודש אלול מאיר כבר מקצת מן האור המאיר בחודש תשרי.

חודש אלול הוא במיוחד גם חודש של הכנה לתקיעת שופר של ראש השנה, וכמאה"כ (תהלים פא) תקעו בחודש שופר וגו', שמרמז על התקיעה של כל חודש אלול שתוקעים בשופר כהכנה לראש השנה. ואי

בכל שנה ושנה וכל החודש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו. ע"כ.

חודש אלול הוא חודש המיועד ומסוגל להתעורר בתשובה, ולכן תוקעים בו בשופר. סגולת התשובה שמתעורר בחודש זה מושרש אצל כלל ישראל מאז השנה הראשונה של קבלת התורה, שלאחר שנכשלו ישראל במעשה העגל, נתייחדו הימים שמראש חודש אלול לימים של תשובה, שאז עלה משה להר עד יום הכיפורים שירד בו עם הלווחות השניות, ואור התשובה שנתעורר אז בימים אלו, חוזר ומתעורר שוב בכל שנה ושנה, ועל ענין התשובה תקנו את תקיעת השופר בכל חודש אלול.

אחד מהרמזים של חודש אלול אי' בספה"ק שהוא יוצא בר"ת ממאה"כ 'נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ' (דברים א כב) שהוא ר"ת אלול. הביאור ברמז זה הוא, כי 'אנשים' הוא לשון חשיבות, 'כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות', והאדם צריך לעורר בעצמו את החשיבות שבו, וזהו נשלחה אנשים לפנינו, להוציא מן ההעלם אל הגילוי לפנינו מעלת ה'אנשים' שיש בהאדם, ועם זה ויחפרו לנו את הארץ. בספר ייטב פנים מוסיף, שהפסוק מתחיל

בה', להשלים חובתו המוטל עליו בתוך הזמן הזה.

דבר זה מצינו ביותר בימים המקודשים, שסוף הזמן הוא גבוה יותר מכולו, כמו בעת רעוא דרעוין בשבת קודש שהוא הזמן הגבוה מכל השבת קודש כולו, וכמו תפילת נעילה ביום הכיפורים ויום החותם' בהושענא רבא שהם הזמנים הגבוהים של הזמן המקודש, ואי' בספה"ק שהוא בחי' 'תוסף רוחם יגועון', שבשעה ש'יגועון' שהזמן מסתלק ועולה לו, אז 'תוסף רוחם', יש התעוררות ותוספת רוח בסופו לתקנו ולהעלותו. ולכן חודש אלול שהוא סיום השנה גבוה יותר מכל השנה.

שני עניינים אלו שמתעוררים בחודש אלול נרמזים במאה"כ 'הארץ אשר עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה' (דברים יא ג), שמרמז על ש'עיני ה'' היינו שהשגחת הבורא מאיר בחודש זה בשתי הבחינות, הן מחמת 'ראשית השנה' והן מחמת 'אחרית השנה', ושני עניינים אלו יחדיו מעוררים את לב האדם לתשובה בחודש זה.

מצדיקים, שלולי תקיעת השופר של כל חודש אלול, לא היינו מסוגלים ליטול את השופר בידינו בראש השנה, מרוב פחד ואימת הדין, ורק לאחר חודש שלם שכבר תקענו בו מסוגלים אנו לתקוע בשופר בראש השנה עצמו. הרי לנו שגדולתו של חודש אלול הוא מכח חודש תשרי שבא אחריו.

ההתעוררות באלול - מכוח סיום השנה

הענין השני שגורם לחודש אלול להיות גדול וקדוש כל כך, הוא היותו החודש האחרון בשנה, ה'אחרית שנה', וכל דבר שהוא בסופו מקבל התעוררות גדולה. כמו סוף שבוע, סוף חודש וסוף השנה, הם זמנים גבוהים המסוגלים לתשובה, וכמבואר בכמה ספרים ק' שכל זמן שנמצאים עדיין באותו זמן, נקל יותר לתקנו קודם שיתעלה הזמן למקום שרשו, כי אחרי שנסתיים הזמן ועלה למקורו קשה יותר לתקנו, ולכן לקראת כל סוף זמן, נתעורר התעוררות רבא וחזקה להתקרבות

עבודת ה'ראשית' - 'עול מלכות שמים', עבודת ה'אחרית' - חשבון הנפש

הנפש'. כנזכר, שהרמז בפסוק על חודש זה הוא בפסוק 'גשלתח אנשים לפננו ויחפרו לנו את הארץ' (דברים א כב), שמרמז על עניין זה של חיפוש, לרגל ולחפש בנבכי הנפש מה מצבו בעבודת ה'. עבודה קדושה זו, אי' בספה"ק בני יששכר שרמזה התורה הק' בפסוק 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו' (דברים ד ל), שב'אחרית הימים' בסוף השנה, צריך לעשות את החשבונות האך להגיע לתשובה שלמה 'ושבת עד ה' אלוקך ושמעת בקולו'.

חשבון הנפש - תנאי מוקדם למעשה התשובה

והנה ראשית דבר יש לעמוד על ענין זה של 'חשבון הנפש', כי חשבון הנפש הוא הקדמה ותנאי לכל ענין התשובה על כל חלקיה. בתשובה ישנן ג' חלקים, חרטה, קבלה ויודוי, וקודם להן ושורש להם הוא חשבון הנפש. כי לפני שעשה חשבון נפשו אינו יודע על מה צריך להתחרט ומה לקבל על עצמו. ה'חובות הלבבות' שבתחילת כל שער מבאר את טעם

שני עניינים אלו מעוררים שני עניינים בעבודה השייכים בחודש זה. מצד 'ראשית השנה' שהוא הכנה והארה של ראש השנה, העבודה היא - קבלת עול מלכות שמים, שהרי כל ענין השופר הוא ענין ה'מלכויות', כענין אמרם ז"ל (ר"ה ל"ד): אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, וכפי שאומרים במזמור שלפני התקיעות (תהלים מז) 'עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, זמרו אלקים זמרו וגו', כי מלך כל הארץ אלקים זמרו משכיל', ואי' בספרים, שכל ענין ראש השנה הוא התגלות המלכות. ולכן חודש אלול שהוא ההכנה להתגלות המלכות, אז הוא זמן קבלת עול המלכות, על דרך מה שאמרו בגמ' (ברכות י"ג). 'כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצות', 'עול מצות' הרמז לחודש תשרי התקיף במצוות מעשיות, ולפני קבלת עול המצות בחודש תשרי צריך לקבל עליו עול מלכות שמים תחילה בחודש אלול. עבודה זו היא מצד 'ראשית השנה' שבחודש אלול.

והעבודה שהיא מצד 'אחרית שנה' שבחודש אלול, היא עבודת 'חשבון

עסקיו בכדי לסיים את השנה בברור, לראות מה מצבו המדוייק והאמת, בהוצאות והכנסות, היכן פיתח והיכן הותיר, היכן צריך להוסיף והיכן ניתן לשנות ולשפר, וכך לפתוח שנה חדשה בתנאים טובים יותר ובהתחדשות מחודשת.

ואם כך הוא מנהגו של עולם הזה, קל וחומר בענינים רוחניים שעם סיום השנה יש לאדם לחשוב עם קונוה על כל הנהגותיו בקיום התורה והמצוות.

ולא עוד, אלא כי 'ראש השנה' אינו רק שנה חדשה על פי סדר לוח השנה, אלא כי בכל שנה ושנה בבא יום ראש השנה מתעורר ונשפע על כל העולם כולו חיות חדשה ואור חדש, לא הרי אורה של שנה זו שחולפת כהרי האור שיתעורר בכניסתה של השנה החדשה הבעל"ט, ולקראת סיום השנה יש לאדם לכוון כל חושיו לקראת התחדשות של תוספת אורה בשנה הבעל"ט שתחל שנה וברכותיה, ואם כן בודאי צריך לסיים את השנה הזאת בחשבון מדוקדק בכדי להיכנס לשנה הבאה בהתעלות מחודשת, ועל זה יש לבדוק את העבר בכדי לתקן את העתיד. לבדוק מה גרם שהכנסות לא היו דיים ולהוסיף בהם, לבדוק את הסיבות שההוצאות

הסמכת שער זה לקודם לו, מבאר את טעם סידור שער חשבון הנפש מיד לאחר שער התשובה, וכך הוא אומר, 'מפני שקדם מאמרינו בגדרי התשובה ותנאיה, והיה החשבון עם הנפש אחד מתנאיה, ראיתי לסמוך לה באור עניני החשבון עם הנפש', ואחר כך כתב את כל השער, שאחד מפרקיו הוא כידוע הפרק שמפרש שלשים אופנים ודרכים של חשבון הנפש.

ועוד, כי אי' בקדמונים שתשובה היא מעולם ה'בינה', וזה גם מרומז בגמ' (מגילה יז:): שאמרו 'מה ראו לומר תשובה אחר בינה, שנאמר ולבבו יבין ושב ורפא לו', ומתפרש מזה שקודם שמגיע האדם לתשובה עליו לעורר את ה'בינה', שמשמעותה היא להיות 'מבין דבר מתוך דבר', שזהו נקודת חשבון הנפש, להבין ולחקור האיך הגיע למה שהגיע, וזה מביא לתשובה 'ורפא לו'.

כדי לעמוד על חשיבות ענין החשבון ב'אחרית שנה' אפשר להתבונן ולהתעורר גם מתוך חשבון שבעניני העולם הזה, שהרי מילי דעלמא הם כמשל למילי דשמיא, ובעניני העולם הזה ידוע לכל בעל עסק שבסוף כל שנה מוטל עליו לעשות חשבון מדוקדק, ולכן לקראת סיומה של השנה כל סוחר מתעסק בספרי חשבונותיו לראות מה מצב

בזה הוא, כי מה שהוא 'טוב מאוד' זהו מתייחס כבר לאחר שאמרו שעכשיו שנברא יפשפש וימשמש במעשיו, והיינו שיחיה בחשבון הנפש כל ימי חייו, ואם יחיה באופן זה, או אז ניתן לומר עליו 'והנה טוב מאוד', שהרי 'טוב' זה יצר טוב ו'מאוד' זה יצר הרע, שכשהוא חי על פי חשבון ויודע כיצד להתנהל עם יצר הטוב ועם היצר הרע, אז הוא באמת 'טוב מאוד'.

ונמצא שלחיות עם ה'לבבו יבין ושב' בחשבון הנפש אמיתי ונכון, זהו ההכנה הנכונה ביותר לקראת היום של 'זה היום תחילת מעשיך' שהוא יום בריאת האדם, כדי שיוכל להקרא בכלל ה'טוב מאוד' של הבריאה המתחדשת בראש השנה. אמור מעתה, שענין חשבון הנפש בחודש אלול, שייך הן לענין ה'אחרית שנה' והן לענין 'ראשית השנה'.

ולחעיר, כי לא זו בלבד שענין חשבון הנפש הוא תנאי לתשובה בחודש אלול, אלא שעל זה גופא צריך לעשות חשבון הנפש, על שלא חיינו כל השנה כולה על פי התבוננות בחשבון הנפש. ועל האדם לקבל על עצמו בחודש זה כחלק מעבודת חשבון הנפש לחיות כל השנה בחשבון הנפש, ולא רק בחודש אלול אלא בכל ימות השנה.

היו יותר מדי ולמעט בהם, וכך יתנהל עסקו באופן הטוב ביותר. כך הוא ענין עשיית חשבון הנפש ב'אחרית שנה', וזה גורם ש'עניני ה' אלקן בה, באחרית שנה'.

התעוררות לחשבון הנפש גם מצד 'ראשית שנה'

ובאמת ישנה עוד סיבה נוספת שענין חשבון הנפש שצריך לעסוק בחודש אלול, אינו רק מצד ה'אחרית שנה', אלא אף מצד 'ראשית השנה'. והוא, כי ראש השנה הרי אינו יום בריאת העולם אלא יום בריאת האדם. כידוע שהעולם נברא בכ"ה באלול, ומה שאומרים בו 'זה היום תחילת מעשיך' הרי קאי על בריאת האדם. והנה ענין חשבון הנפש הוא חלק בלתי נפרד מבריאת האדם, שהרי אמרו חז"ל (עירובין יג:) שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, ונמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו.

והנה ידועה הקושיא האין יתכן לומר ש'טוב לו שלא נברא' והרי הקב"ה מעיד על הבריאה 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד' (בראשית א לא), והרי 'ויברא ה' אלקים את האדם' (שם א כז) הוא בכלל 'כל אשר עשה' ואם כן הרי זה גם בכלל 'טוב מאוד'. אכן התירוץ

מהותו של חשבון הנפש - קבלת אחריות

בה הנאה ושמחה של מצוה, שהוא שמח במה שמוטל עליו אחריות ועול זה לעשות רצון קונו ואדונו. להיפך ח"ו, כשחיים ללא התבוננות במלכות שמים זהו ח"ו אבק של פריקת עול, ואפילו אם מקיים המצוה היא מעשה מצוה ללא קבלת עול מלכות שמים, ובמה נחשב הוא למלכו ואדונו.

חיי חשבון - הגדרת אדם בר דעת
יתר על כן, כאשר האדם חי בהתבוננות בחשבון הנפש אז ניתן להגדירו כאדם במהותו. לעומתו אדם שחי בלא חשבון הוא שונה במהותו לגמרי ממנו, כי לא ניתן להגדירו בגדר של אדם גדול בר דעת. ונבאר הכוונה בזה.

התורה הקדושה שחייבה את האדם בתורה ומצוות לא חייבה אותו אלא מגיל שהאדם נעשה 'גדול'. הגדול מוגדר כ'בר דעת', ולכן הוא מחוייב במצוות, אבל קטן כיון ש'אינו בר דעת' אינו מחוייב במצוות. ויש להתבונן בזה, כי הרי לכאורה גם קטן יש בו דעת לענין הרבה דברים בחייו, כי על כן מצוה על אביו ואמו לחנכו למצוות מגיל מסויים, אם כן מדוע לא חייבתו

ומעתה ראוי לבאר יותר את ההכרח שיש בזה שהאדם יסדר את ימי חייו על פי 'חשבון הנפש', כי מלבד שבזה תלוי אם הוא נזהר ונשמר לקיים מצוות כראוי ושלא לעבור על מה שאסור לעשות, מלבד זה יש בו עוד עומק רב.

הנה חיים עם התבוננות בחשבון הנפש היינו שהאדם חי חיים של אחריות, חיים של קבלת עול מלכות שמים. לעומת זה, העדר חשבון הנפש, מוכיח כי אין לאדם תחושת אחריות, אינו מרגיש על עצמו עול מלכות שמים. קבלת עול מלכות שמים נזכרה בעניינה של קריאת שמע, ואמרו חז"ל במשנה (ברכות יג.) 'למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואחר כך מקבל עליו עול מצוות'. עומק הכוונה בזה, שלא די שהאדם יקיים מצוות ה', אלא רצון ה' הוא שיקיים מצוות ה' מתוך קבלת עול, שהמצוה המעשית תהא תוצאה של העול מלכות שמים שקיבל עליו קודם לכן. האדם שהוא עבד לאדונו יש לו עול לקיים רצונו ומצותיו ואז 'עבד נאמן קראת לו' שיש לו אחריות על מעשיו, והיא באמת אחריות שיש

אחריות למעשיה אינה יכולה לקבל, וכמו שכתב רש"י בקהלת (ג כא) על הפסוק 'מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ'. ופי' רש"י שם, 'מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח אדם היא עולה למעלה ועומדת בדין, ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ, ואין לה ליתן דין וחשבון, צריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה'. ואם כן מותר גדול יש לאדם שיש לו אחריות על מעשיו מן הבהמה, מן הבהמה ממש, ומן האדם שאינו מקבל על עצמו אחריות למעשיו וחי בלי חשבון, שלענין זה מוגדר אף הוא כמותה.

ובזה מתבאר היטיב שענינו של חודש אלול מרומז במאה"כ נשלחה 'אנשים לפנינו ויחפרו לנו', וכפי האמור לעיל שכל אנשים שבמקרא לשון חשיבות הן, שידע האדם ויתבונן שהוא בבחי' אנשים, שיש לו חשיבות יותר מן הקטן ובוודאי יותר מן הבהמה, ומוטל עליו שיהא לו אחריות על מעשיו, ולכן 'ויחפרו לנו' יחפשו ויחקרו אחר מעשיהם בחשבון אמתי ומדוייק. וכנזכר, הדברים נאמרים בעיקרן בחודש אלול שהוא זמן מיוחד לתשובה, אבל באמת שייכים לכל השנה, כי זה כל האדם, כל השנה כולה.

תורה בכל המצוות האמורות בתורה. אכן הביאור בזה הוא, כי קבלת עול מצוות דורש 'אחריות', אחריות לכל פעולה ומעשה שעושה, ועפ"י אחריות זו יוכלו לתבוע ממנו על מעשה שלא עשה כדבעי, ולתת לו שכר טוב על מעשה שעשה כראוי. והקטן, מחמת ששכלו עדיין לא התפתח כל צרכו לענין אחריות על מעשיו, וכמבואר בגמ' שקטן לאו בר שימור הוא, כי גם אם יקבל על עצמו שמירה, שמירתו לאו שמירה היא, כי היא בלי אחריות לתוצאות של חוסר השמירה, ולכן לא ניתן לחייבו בכל המצוות האמורות בתורה. הרי לנו כי כל מהותו של האדם היא אחריות על מעשיו, והחי בחשבון הנפש על מעשיו, עושה כן מפני שידוע שיש לו אחריות על מעשיו, ואם כן רק הוא המוגדר בר דעת, ויקרא את שמו אדם.

רוח הבהמה היורדת למטה -

חוסר אחריות

והאמת גם הבהמה יש לה קצת דעת לשמור עצמה מן הסכנות האורבות לה, וגם דעת למצוא מזונותיה וכדו', ואם כן לכאורה הרי 'מותר האדם מן הבהמה אין', אבל כמו שכתבנו, לבהמה אמנם טבע הבורא בבריאה שיהא לה דעת מסויימת בכדי לקיים עצמה, אבל

'פשפש במעשיו' - דקדוק ההלכה וקיום המצוות בשלמות

נכלל בזה גם ההתבוננות כיצד נכשל בעברה פלונית ומה עליו לעשות בכדי להמנע ממנה להבא, שגם זה הוא בכלל החשבון, אבל כל זה הוא בכלל דרגה זו של 'פשפש במעשיו', שהוא החשבון לבדוק אם פעולתו מצוה היא או ח"ו להפך.

כאשר האדם חי על פי חשבון, ממילא הרי הוא מדקדק בהלכות מעשיות להתנהג על פי הליכות השולחן ערוך. הוא יודע להזהר על כל צווי השי"ת, בין אם הם מן התורה בין אם הם מדרבנן בין אם הם עפ"י מנהגי ישראל, וכמו שאמרו חז"ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, בכל תחומי החיים הוא יודע אורחות חיים מה מותר ומה אסור, ואם הוא דבר אסור אין מותרים על זה בשום פנים ואופן.

ובל נקל את הענין בעינינו לומר שסתם בן אדם שהוא שומר תורה ומצות ממילא הוא נזהר בכל, ואינו עושה דבר האסור עליו, וא"כ אנשי ביהמ"ד אין להם צורך בחשבון הנפש בדברין כאלו, כי זה אינו, כי אחרי קצת התבוננות נראה שגם אצל

משנת 'הוי מחשב' - מקור לצורך בחשבון הנפש

א' במסכת אבות (אבות ב א) 'רבי אומר וכו' והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. הנה הפשטות בזה הוא שעל האדם לעשות חשבון מה הוא ירוויח מכל מצוה ומצוה שיעשה, כמה נחת רוח יתוסף לפני השי"ת, כמה הוספת אור יאיר בקומת הקדושה, כמה קורת רוח תהא בזה לנשמתו הק'. לעומת זה מה יפסיד מכל עבירה אם ח"ו יעשנה, כמה צער כביכול יגרם להשי"ת, כמה עלבון תהא להשכינה הק', כמה טינוף יעבור על נשמתו. לעומת זה, מה יוכל כבר להרוויח בהמנע ח"ו מעשיית מצוה מחמת איזה ריוח של עולם הזה, מה יוכל כבר להפסיד אם ימנע מלעבור עבירה אשר לא תעשנה. והיינו מה מפסיד או מרויח כשיקשיב ליצר הטוב או ח"ו ליצר הרע.

וכן מה שאמרו 'פשפש במעשיו', היינו שיפשפש ויראה במעשיו אם הם מדוקדקים באמת על פי התורה וההלכה. זהו הפשטות של 'הוי מחשב' שהורתה לנו המשנה. בודאי

מאוחר להזהר להתפלל לפני סוף זמן תפילה, לדעת כי מלבד חובת התפילה בזמנה הרי ישנן דעות בפוסקים שלאחר שעבר זמן תפילה שוב אין מברכים ברכות קריאת שמע.

כמה תילי תילי הלכות מוטלות על האדם לדעת אותם ולהתנהג כהלכה בהיותו בבית הכנסת בשעת התפילה, האיך לנהוג בעת ששומע אמירת הקדיש והוא אוחז באמצע הנחת תפילין, ההבדל שבאמצע ההנחה ישמע ויכוין ולא יענה בפיו ממש, ולאחר ההידוק, גם לפני שאמר בשכמל"ו חייב לענות. אדם שאינו מדקדק בהלכה אינו משים על לבו שאחר ההידוק לפני אמירת בשכמל"ו דינו שונה מקודם ההידוק. בעת עטיפת הטלית לאחר הברכה והעיטוף, גם קודם אמירת פסוקי 'מה יקר' צריך לענות אמן על כל הברכות הגם שלא מפסיק בדיבור. זהירות וחשבון בדקדוק ההלכה בפרטי דיני ברכות הנהיגין. כמה הליכות והלכות ישנן בעניני הפסק ושינוי מקום, הבדלים בין יציאה מחדר לחדר ובין יציאה מבית לחצר, מתי צריך לחזור ולברך ומתי אין צריך לשוב ולברך, על מה מועיל תנאי ועל מה אינו מועיל.

כל אלו ועוד רבים כמותם הם דוגמאות לסגנון חיים של אחריות

אנשים שומרי תורה ומצוות ישנן דברים רבים שאדם דש בעקביו ואינו משים אותם על לבו להזהר בהם, ומחמת אי שימת לב יש שנכשלים בכמה דברים.

'יפשפש במעשיו' - נקודות מחיי היום יום

נתבונן נא. מעשים שבכל יום שאדם נכנס לבית המדרש, מקום שהציבור מתפללים שם תפילת שמונה עשרה, והוא מבקש לישוב במקומו. הרי כמה וכמה הלכות תלויות בזה. מדינא דגמרא ושו"ע (סי' קב) אסור לישוב בארבע אמות של המתפלל, ומלפניו כמלא עיניו, כשהוא רוצה לעבור למקומו הקבוע ויש מי שמתפלל שמ"ע עליו להתבונן אם רשאי לעבור מלפניו או לא, אם יש להקל בזה באופנים מסויימים. זהו בכלל האחריות שצריך האדם על מעשיו.

כמה מוטל על האדם להיות זהיר בקיום מצוות עשה של קריאת שמע לקרוא בזמנה, מה מאוד להיזהר לקרות לפני זמן המג"א שהרי ספיקא דאורייתא לחומרא. אם אירע לו אונס למהר לקרות לפני זמן השני. כשאירע שעולה על יצועו בשעה שחושש שלא ישכים מעצמו בזמן, לא ישכב עד שימנה עליו מעורר נאמן שיעמוד עליו ויעוררו. אם אירע שקם יותר

נכלל בפשטות דברי התנא ששנה 'הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה'.

יש לדעת שמה שאמרו חז"ל 'יפשפש במעשיו' וכפי האמור שזה גורם שהאדם יתכלל ב'טוב לו שנברא', אין זה דוקא עם עניינים גבוהים ורמים בעבודת ה', אלא פשוט לחיות כיהודי כשר ולא כעם הארץ, ולא להיות כבהמה שאינה אחראית על מעשיה.

וחשבון הנפש, שצריך שיהיה לו לאדם חשבון על מעשיו. ואלו דברים שאין להם סוף לדעת בכל דבר איזה שאלה להלכה יכולה להתעורר. מי שחי בחשבון הנפש ודקדוק הלכה ממילא מתהווה להיות תלמיד חכם במידה מסוימת לדעת את המעשה אשר יעשון. ומי שאינו חי בדרך זו, הרי הוא בגדר עם הארץ שחיו חסרי אחריות, כעין חיי בהמה או קטן שהם חסרי דעת של אחריות. כל זה

ימשמש במעשיו - דרגת השבון של 'חשבוננו של עולם'

בפשטו של מקרא מדבר הכתוב ממלחמת סיחון, וכמאה"כ שם 'כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא, והוא נלחם במואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן', ומיד לאחריו כתוב 'על כן יאמרו המושלים בואו חשבון'. וביאור המקרא בדרך פשט הוא, שסיחון מלך האמורי קרא את בלעם שהיה מושל משלים, וסיחן ביקש ממנו שיבא לסייע לו במלחמתו נגד ישראל.

אכן במקרא זה שמדבר משפלותו של אותו רשע שזמם רעה על ישראל, בזה מצאו חז"ל רמז בענין חשבון הנפש, ומזה למדו ואמרו על כן

אכן יש בזה דרגה נוספת עמוקה יותר בהתבוננות בחשבון הנפש, וגם בזה כל דורש ומבקש ה' צריך להגיע לחשבון נפש זה, והוא נכלל במה שאמרו עוד 'ימשמש במעשיו'.

איתא בגמ', (ב"ב ע"ח:): אמר רב שמואל ב"ר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב (במדבר כ"א כ"ז) 'על כן יאמרו המושלים באו חשבון', המושלים אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. תבנה ותכונן, אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא, ע"כ.

חשבון אין כוונתם על חשבון בעלמא, כי אם על 'חשבוננו של עולם'. והיינו, כי המושלים ביצורם שהם הצדיקים שכבר מושלים ביצורם, הם בודאי מקיימים 'יפשפש במעשיו', הם בודאי מתבוננים בהחשבון הפשוט של שכר מצוה והפסד עבירה, ולהזהר במצוה קלה כבחמורה, כי לכן הם מושלים ביצורם. אכן עדיין מוסיפים ואומרים באו ונחשוב 'חשבוננו של עולם', שהוא חשבון עמוק יותר, חשבון של כלל העולם, חשבון שכזה תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. אכן יש להבין מהו אותו 'חשבוננו של עולם' יותר מחשבון בעלמא.

אי' במשנה (אבות ג' א'), 'הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת וגו' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.' ויש לדייק בלשון התנא שאמר 'הסתכל בשלשה דברים', שהיא הוראה אחרת מ'הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה'. 'הסתכל' משמעותו התבוננות פנימית עמוקה יותר מחשבון פשוט, וההתבוננות העמוקה תהא באופן של ידיעה 'לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני

יאמרו המושלים אלו המושלים ביצורם, בואו חשבון בואו ונחשוב חשבוננו של עולם. ובודאי יש שייכות לשני עניינים האלו, להפשט ולהרמז שנרמזו יחד בפסוק אחד. כי הרמז מכוון נגד הפשט, וצריך ביאור איך יכוננו שניהם במקרא זה, בלעם הרשע, וצדיקים המושלים ביצורם.

ויש להעיר ולהשים לב, כי בכלל יש לדעת, שבכל דברי התורה ובכל קיום מצות טמון חלק הרמז והדרש והסוד בתוך חלק הפשט עצמו, וכפי מה שהאדם מאיר נתיבותיו בחלקי הפשט ע"י הוספת חלקי הרמז והסוד, זהו מוסיף לו תוספת אורה בחלק הפשט עצמו, הן בהבנת הדברים והם בקיום המצות, כי אז אפילו חלק הפשט מאיר לו ביתר שאת ויתר עוז. וגם בנוגע לענייננו, במה שדרשו חז"ל במעלת חשבון הנפש ודרשוהו עפ"י מקראי קודש בפרשת מלחמת סיחון, יש להתבונן בזה בעומק, כדי להאיר את הנשמה באור זך של חשבון הנפש.

ה'מושלים ביצורם' - מבקשים עבודת 'נחשב חשבוננו של עולם'

'על כן יאמר המושלים ביצורם באו חשבון, באו ונחשוב חשבוננו של עולם'. הכוונה בזה, כי המושלים ביצורם כשהם אומרים באו לחשוב

החשבון שאחד ועוד אחד, ביחד הם שתיים. וכמו בגשמיות מחשב האדם מה כדאי לו ומה אינו כדאי, ומתנהג על פי אותו החשבון, ק"ו בענינים רוחניים שרצוי לו לחיות עפ"י חשבון טוב והגון. אמנם מה שאומר התנא דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון 'לפני מלך מלכי המלכים' הוא חשבון של האדם כלפי בוראו, להתבונן ולהבחין בעומק ובאמת אם הוא ממלא כראוי את ייעודו שעבורו נשלח לזה העולם. ויש להרחיב בזה.

אדם בעולמו יש לו יעד גדול מאוד, כי נשמה חוצבה ממקום שהיא לפניים ממחיצתן של מלאכי השרת. הנשמה יורדת ממעלה גבוהה מאוד לשליחות גדולה מאוד, לפעול גדולות ונצורות בעולם, לתקן תיקונים גדולים בעולם, ליקח חלק וחבל בהתיקון השלם העתיד לבא בקרוב, להוסיף קדושה על קדושה ועניינים נשגבים נוספים הנשגבים מבינתנו. ובסיום עת השליחות, לאחר אריכות ימיו ושנותיו 'חזרה שליחות אצל משלח' וצריך לעמוד לפניו ולהעיד כך וכך עשיתי, כך וכך לא עשיתי, ליתן דין וחשבון מדוקדק על מעשה השליחות, אם נתקיימה החזקה דשליח עושה שליחותו.

חשבון זה אינו חשבון שעושה בינו לבין עצמו, זהו חשבון שהוא

מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והיא תצילנו מלבא לידי עברה. ויש להבין מהי אותה התבוננות של 'לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא'.

חשבון מפעלה ליוצר ערב ובוקר

בפייט 'אודה לא-ל לבב חוקר' שמזמרים בליל שב"ק, יסד הפייט בלשון זה, 'עורו נא כי בכל לילה נשמתכם עולה למעלה, לתת דין וחשבון מפעלה ליוצר ערב ובוקר'. גם כאן מדגיש הדבר כי יש מעלה מיוחדת בדין וחשבון שנותנת הנשמה 'ליוצר ערב ובוקר', ולא הוי סתם חשבון רגיל.

הכוונה בזה היא, כי דרגת החשבון של 'חשבונו של עולם', שמתבונן ומחשב שעתיד ליתן דין וחשבון 'לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא' ו'לפני יוצר ערב ובוקר', גבוה מדרגת החשבון של 'הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'. ההבדל ביניהם רב מאוד, כי החשבון של 'הוי מחשב' הוא חשבון שהאדם עושה בינו ובין עצמו, מחשב חשבון מה כדאי לו לעשות ולא לעשות, מה שווה לו יותר לקיים מצוה או להפסידה, מה ירויח מזה ומה יפסיד מזה, וזהו חשבון פשוט אפילו עפ"י שכל אנושי, כמו

בנוהג שבעולם אדם מחשב חשבון ההוצאות כמה מעות הוא מוציא במשך החודש לצורך ניהול צרכי הבית, והוא נזהר שההוצאות לא יעלו על ההכנסות שמרויח בעבודתו, והוא דבר ראוי וחשוב. כגון פועל שכיר יום שעמל לפרנסתו והוא מרוויח כך וכך לחודש, הרי הוא נזהר להוציא הוצאות רק לפי חשבון זה, ולא יעבור סכום ההוצאות למעלה יותר מן ההכנסה החדשית.

אכן אם לפעמים יקרה ויתברר אצל פועל זה שהוציא מעות יותר ממה שהיה ראוי לו להוציא, באמת לא אירע בזה דבר נורא כל כך, אלא עליו לדעת שבחודש הבא יעמול ויעבוד עוד כמה שעות במשך החודש, ובזה ישווה את המותר, על שבחודש הנוכחי הוציא הוצאה קצת יותר מן ההכנסה.

אמנם אם המדובר אינו אצל פועל ושכיר שעובד כדי מחייתו, כי אם אצל סוחר גדול מאוד שיש לו עסקים עצומים, כך וכך בתים ביבשה, כנגדן כך וכך ספינות סחורה בים, השקעותיו הן עצומות עד מאוד, ועתה נזדמן לו לקנות ערים שלמים במקום פלוני, אכן הוצרך על זה ללוות הלוואה גדולה ועצומה מן הבנק שהם מוכנים להלוות לו, וחישב את חשבון ונתברר אצלו

צריך להתבונן שיהא מוכן להציע 'לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא'. וזה כוונת התנא שאומר בתחילת דבריו הסתכל 'מאין באת' ומבואר בספה"ק שהכוונה בזה הוא מאיזה מקום עליון באת, שהרי נשמתו ירדה לעולם על ידי שהקב"ה 'ויפח באפו נשמת חיים' 'מאן דנפח מתוכו נפח' חלק אלוך ממעל ממש, ממחצב הנשמות שלפני כסא הכבוד, ועל זה צריך להסתכל מאין באת ולאן אתה הולך, שהנשמה נשלחת לעוה"ז לשליחות קדושה ולהחזיר את השליחות לפני מלך מלכי המלכים, ועל זה יש להתבונן ולהסתכל בחשבון נעלה ועמוק לפני מי אתה צריך ליתן דין וחשבון.

והנה יש הבדל רב ועצום בין שני סוגי חשבון הנפש הנ"ל, בין החשבון שהאדם עושה כלפי עצמו ובמה שנוגע אליו, כדי שלא יבא לידי הפסד במקום שבידו לבא לידי שכר, ובין החשבון שעל האדם לעשות מצד בינו ובין קונו, במה שעתידי ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

אמנם תחילה נקדים על זה משל מחיי עולם הזה, והן אמנם שאין לדמות כלל את הנמשל להמשל, עכ"ז יועיל קצת לשבר את האוזן.

בן אדם שהוא תופס בשכלו את עצמו, אולי ואולי היה די בחשבונות קלים ופשוטים, אבל האמת אינה כך, המושלים ביצרים יודעים לומר 'בואו ונחשב חשבוננו של עולם', החשבון שהנך צריך לעשות הוא חשבון שכל העולם כולו תלוי בכך, כי האדם הוא עולם קטן, ועליו תלוי העולם הגדול. המושלים ביצרים יודעים ומבינים מהו יצר טוב ומהו יצר הרע, הם יודעים מהו חלק טוב ומהו חלק רע, הם יודעים שיש סטרא דקדושה ויש סטרא אחרא, בכל דבר ודבר יש בו מצד זה ומצד זה, כמה עומק וגדלות יש באדם, בו כלולים עשר ספירות חב"ד חג"ת נהי"ם, הרבה עולמות בנויים עליו כי הוא מרכז העולם והכל תלוי בו, ע"ד מה שפירשו 'קדושתו למעלה מקדושתכם', שכביכול קדושתו של הקב"ה תלוי בקדושתו של האדם, ועל זה נאמר 'תנו עוז לאלקים', להוסיף כח בפמליא של מעלה, כי הכל נבנה לפי האדם, כי הוא עולם מלא. לא בכדי אמרו חז"ל (ב"ב י"א). 'כל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא', כי האדם הוא באמת עולם מלא, ואי' בירושלמי (שבת פ"ו ה"ט) 'עתיד הקב"ה לעשות מחיצתן של צדיקים לפנים ממחיצתן של מלאכי השרת ומלאכי השרת שואלין אותן ואומרים להן מה פעל אלי. ולכן

שירוויח מעסק זה סכום עצום, ועד שנה ישלם כל ההלוואה וישאר לו עושר עצום מעסק זה, ונפרט יותר, כגון שלקניית הערים האלו נצרך לו חמישים מיליון דולר, לפי חשבוננו ימכור כל בית ובית לעצמה ויעלה לו ההכנסה בסכום של ששים מליון, ועד שנה ימכור כל בתי העיר, אז יחזיר הלוואת חמישים מליון להבנק, וישאר לעצמו עם ריוח עשר מליון דולר, סכום נאה לכל הדעות (אויף אלע יודין געווינטשן), ויש לו הזדמנות לעשות עסק זה בכמה ערים ובכל שנה ושנה, והוא כבר שש ושמה שיש לו הזדמנות להרויח בכל שנה ושנה מכל עסק ועסק עשר מליון דולר, והולך ולוה לעצמו סכום זה. והנה במסחר עצום כזה צריך שהחשבון יהא מדויק וממחושב מכל הצדדים שבעולם, ויהא החשבון נבדק על ידי מומחים גדולים שיסכימו על החשבון, כי ע"י טעות קטן שבחשבון יכול לאבד עצמו לדעת, כי אם החשבון אינו צודק, אולי ההכנסה במכירת הבתים לא יהיה על ששים מליון כי אם על ארבעים מליון, הרי אז ל"ע יהא פושט את הרגל בכל חומרי הדין, ומה יהא בסופו ... וד"ל.

כך הוא לגבי חשבון הנפש בתורה ובמצות, אילו היה החשבון נוגע רק בין ובין עצמו, והיינו על פי תפיסת

גבוהה כמה קומות ולא היה שייך בדרך הטבע שיעמוד שם אדם שיגיש לו גחלת להדליק את הנר. ולא נחה דעתו עד שעשה עליית נשמה בשמים לברר לו את הענין הזה, וגילו לו מן השמים שמאותה רגע שנתנמנם נתהווה רעש למעלה מחמת שנעדר שם התענוג הגדול שהגיע שם מחמת לימודו, וכל פמליא של מעלה השתוקקה להמשיך להקשיב ללימודו, ולכן תיכף כשנתעורר וראו שאינו יכול להמשיך וללמוד מחמת החשכה, מיד שלחו לו את אליהו הנביא זכור לטוב כדי שלא יכבה נרו, וימשיך להאיר שוב את הפמליא של מעלה שששה ושמחה לחידוש לימודו. בשמוע הרבי ר' שמעלקא זיע"א את הדבר הזה כאב לו מאוד וחזר בתשובה על כך שנתנמנם, כי בגלל זה נגרם שהטריח את אליהו הנביא שיבא אליו עם נר להאיר לו.

והרה"ק מאפטא זי"ע סיפר לסביביו עובדא זו והוסיף ואמר להתבונן בזה עד היכן מגיע דרגת התשובה של צדיקים, על מה הם עושים תשובה. כי במקום שישמח כמה שנתבשר שתורתו כל כך רצויה למעלה עד שהטריחו את אליהו הנביא להביא לו אור, תחת זה הוא שב על זה בתשובה. זו המעלה של 'המושלים ביצרם', הם מחשבים

החשבון צריך להיות עמוק ומדוקדק, כי כמה וכמה עולמות תלויות בזה האדם, והשפעתו על העולם גדולה מאוד, וכל סטיה דקה מן החשבון הנכון יכול להיות חורבן גדול לעולם כולו.

הרה"ק מאפטא זיע"א היה מספר עובדא נוראה מהרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זיע"א, שכידוע שהיה מתמיד גדול באופן נשגב מאוד, ופעם ישב בלילה ועסק בתורה, ותוך כדי לימודו נתנמנם. כשנתעורר מתנומתו ראה כי הנר שדלק לפניו כבה. מלפנים שלא היה חשמל היה נהוג שכשהנר עומד לכבות היו מדליקין מיד ממנו נר חדש שיאיר את הבית, אולם במקרה זה, מאחר שנתנמנם כבה נרו ולא היה לו דרך להדליק שוב את הנר ולהמשיך בלימודו, אזי נתיישב בדעתו לצאת עם נר חדש בידו לרה"ר, אולי ימצא אדם שאש בידו להדליק ממנו. עמד ויצא אל האכסדרה שלפני הבית, והבית היה גבוה כמה קומות, וכשבא לצאת מן הבית תכף ראה לפניו יד מושטת לפניו ובידו אש להדליק ממנו את נרו, ומיד שב לתלמודו.

אכן אחרי זמן עלתה בדעתו פליאה עצומה, האיק הגיע אליו אדם ובידו אש, הרי אכסדרת הבית היתה

חשבונו של עולם על דברים העומדים ברומו של עולם, וכמו שעל זה כבר מתרעמים חז"ל (ברכות ו'): שיש עניינים 'העומדים ברומו של עולם' שע"י התפילה יכול האדם להתעלות עד רומו של עולם, ואעפ"כ בני אדם מזלזלים בהם. וע"י שהאדם מתבונן ברציניות ובדבקות ע"י שמחשב בדרך 'חשבונו של עולם', ודאי יבא להתחזק בכח התפילה ולא לזלזל בה ח"ו.

בגמ' (ברכות ג.) מבואר שרבי יוסי נכנס לחורבה אחת להתפלל ואלהיו הנביא המתין לו וסיפר לו על השתוקקותו של הבורא לסיים את הגלות ולמהר גאולתן, ומסיים שם, 'ולא זו בלבד, אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמיה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר, אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם'.

כשמתבוננים במאמר חז"ל זה ודאי ראוי להתעורר הרבה על כי במשך אלפי שנים, אלפי אלפים של יהודים אומרים 'יהא שמיה רבא', ובכל פעם הקב"ה מעורר צער על שהגלה את בניו, ואם כן מדוע בושש בן ישי מלכא, אחרי שכבר עונים כל כך רבבות פעמים איש"ר מברך.

חשבונות דקים כאלו, כגון לעשות תשובה על שבאמצע הלילה נתמננם ובגרמת זה הטריחו את אליהו הנביא, עליהם כתיב 'תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא'.

בודאי אין אנחנו מגיעים לקרסולי רגליהם של הצדיקים הנזכרים זי"ע, אמנם הרי אמרו (תדב"א כה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, ופירשו בזה שהוא בבחי' מתי יגיעו וכו' אפילו לכה"פ בנגיעה בעלמא, חשבון הנפש שלנו צריך להיות בדרך זו של 'חשבונו של עולם'. צריכים אנו לזכור כי לאדם יש ייעוד גדול בעולם, שכל הנהגתו בתורה במצות ובמידות טובות יש לזה שייכות ל'חשבונו של עולם', ואין בזה חשבון אישי מה נח ומרוויח לי יותר אלא חשבון כזה של 'לפני מלך מלכי המלכים', חשבון שנח ורצוי לבורא ית"ש, חשבון אמת לפני מלך שחותמו אמת שאין לפניו עוולה ולא משא פנים. 'לתת דין וחשבון מפעלה ליוצר ערב ובורק', זה חשבון אחר לגמרי.

'חשבונו של עולם' על 'רומו של עולם'

וראוי לפרש הדבר יותר כדי שיהיו הדברים במוחש, ובאמת היה מקום להאריך הרבה, אכן ננקוט רק כמה פרטים בעניני התפילה שהם

עצמם באוהלה של תורה ולשבת כל היום בחצרות ה' במסגרת של כולל. היות שאדם צריך שיהא לו פרנסה כפי המוכרח לקיום הבית, סיבב השי"ת בדורינו אלו שהנשים מסייעות בזה הרבה לבעליהן, והן יוצאת להביא טרף לביתה וחוק לנערותיה, ע"י כמה סוגי משרות שהן מקבלות על עצמן. מחמת כן, במקרים רבים צריכה האשה להיות מחוץ לבית כבר בשעה שמונה בבוקר להגיע למלאכתו בזמן המיועד, והיות שהצאצאים הקטנים יוצאים לבית תלמודם אחרי שעה זו, מוטל על הבעל להיות נוכח בבית להכינם ביציאתם ללכת בית רבם, עם כל התלוי בכך, לראותם עולים על הטענדר, לציידם בפת שחרית, לצרף את כל הנצרך למטפלת וכו' וכו'. בעקבת זה נמצא שברוב הימים השעה המוקדמת ביותר שהוא מתפנה לילך להתפלל תפילת שחרית הוא בערך בשעה שמונה ומחצה, ולפעמים אף מאוחר יותר. והנה כאמור האברך הוא יושב ולומד בכולל, ובערך בשעה תשע ומחצה עליו להיות מוכן לעלות על המרכבה שמביאו מבית התפילה ל'בית הכולל', כי אם יאחר ביאתו יצטרך ללכת ברגליו, וגם ינכו לו ממצות ה' כולל געלט', שחשובים לו ביותר כמובן.

אכן בגמ' שבת דף קי"ט: אי' אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא רבה בכל כוחו קורעין לו גזר דינו. ובביאור דברי הגמ' שיש לומר בכל כוחו ישנן שני פירושים, רש"י ז"ל מפרש דהיינו בכל כוונתו, ותוס' מפרשים בקול רם. והנה מי הוא זה שיאמר זיכיתי לבי ואני אומר איש"ר בכל כוונתי, ולמה לא יעשה האדם חשבון שהקב"ה מצפה לבנות בית מקדשו ומדוע לא בא בן ישי, אין זה כי אם מפני שאין כוונתנו שלמה, שיעורר הקב"ה בפועל ממש בנין בית המקדש. וכמאמר צדיקים על הפסוק (שמואל א כ כז) 'מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום - אל הלחם', שסיבת עיכוב בא הגאולה השלמה היא כי מבקשים רק על פרנסה, ואין תפילתנו מכוונת באמת על משיח צדקנו.

יש להוסיף בזה עוד דוגמא נוספת שהיא דבר שכיח מאוד, ויש לאדם לעשות בעצמו 'חשבוננו של עולם' ואין מספיק לעשות חשבון פשוט, ומזה יתעורר להנהגה נעלית ונכונה יותר.

הנה בדורינו אלה ישנן בעזה"י מאות אלפי אברכים שבמקום לעסוק במסחר להביא פרנסה לביתם ולהתעשר, בוחרים בטוב להמית את

לעבודה הדבר מוטל עלי, זה גם ברור שאני צריך להגיע לכולל בזמן המיועד, כי אם לאו יוציאוני מן המסגרת של הכולל, ואם כן בהצטרף כל הנתונים האלו הנזכרים, בליט ברירה זהו הזמן שנתר לתפילה. אם יתעמק עוד טיפה יותר, יגיע למסקנא שבאין ברירה כביכול הוא מוסר את מעלת התפילה בשביל מסירות נפש לתורה, והוא רחום יכפר עון .... וד"ל.

אמנם מי שמתכוון ומחשב 'חשבונו של עולם' עושה חשבון שצריך להציע 'לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא' אינו משלים עם המצב הנוכחי בשום פנים ואופן, בתוך פנימיות לבו הוא מרגיש שזהו כחוכא וטלולא להביא אמתלאות ותירוצים כאלו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, גם נפשו יודעת מאוד שלא יתכן לוותר בשום פנים ואופן על דברים העומדים ברומו של עולם, להעלים את המעלה הנשגבה שנפעל בכל העולמות ע"י אור התפילה של בני ישראל, ויהא יקר בעיניו קלה כחמורה שלא לוותר אפילו על טבילה במקוה לפני התפילה, וכדברי הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זיע"א שאמנם שמקוה אינה מצוה אבל להמעלות שמקוה גורמת אין בכח למצוה אחרת לגרום, ויעשה חשבון הנפש עד

לאור האמור נמצא שכל הזמן שהוא מוסר ממנו לילך לביהכ"נ להתפלל שחרית לצורך התפילה הוא בקושי שעה אחת וגם פחות מזה, וגם שעה זו היא אחרי הטירדות הרבות שקורה לו בעת שליחת הצאצאים לבית תלמודם, וכבר לבו בל עמו, לטבילה במקוה לפני התפילה ודאי כבר אין לו שהות, אכן על זה מתרץ לעצמו שאין בזה חיוב מצד הדין, ולא עוד אלא שהוא רץ בבהילות לבית המדרש להצטרף למנין שכבר התחיל, נכנס לתפילה במקום שנכנס ועמד במקום שעמד, התפלל תפילה קצרה ויצא. ולפי המצב הזה אין מן הצורך לתאר איזו סוג תפילה הוא מתפלל, באיזה קרירות ובאיזה מחשבות המתגוללות אצלו.

והנה אם האדם מחשב את 'חשבון הנפש' רק בין ובין עצמו, ולא כלפי מלך מלכי המלכים הקב"ה, יתכן שהאדם יצדיק את עצמו על כל תהליך זה, ויאמר בלבו, וכי מה אית לי למיעבד, הרי זה סדר היום המוכרח אצלי, שהרי ברוך ה' אני יושב באוהלה של תורה, חסדי ה' שיש לזוגתי מקור להתפרנס ממנו כפי ההכרח, גם זה ברור שאחד מן ההורים צריכים להיות בנוכחות לשלוח את הצאצאים לתלמוד תורה ולבית ספר, ואם היא הלכה כבר

יתעייף, יחזור וישכיב עצמו על איזה רביעית שעה, ותישאר לו עוד שלשת רבעי שעה ללמוד לימוד נוסף על לימודי הכולל. זהו סדר יום ראוי.

וניתן לומר, כי באמת יתכן שמחשבה כזו כבר עלתה פעם על דעתו של האדם שיש מקום להתנהג כן, אמנם מאחר שעד הנה חישב חשבון הנפש של 'חשבון בינו ובין עצמו', אכן לא מישמש במעשיו לחשב 'חשבוננו של עולם', לכן לפי חשבון זה עלה אצלו 'כאילו' שהתנהגות כזו לקום בשעה שש או חמש וחצי, זהו נכנס כבר בגדר של 'מסירות נפש', ואומר בדעתו שלא מצינו שיש 'חיוב' למסור את נפשו עבור תפילה במתינות.

אמנם עכשיו שמן השמים האירו לו את עיניו לחשוב 'חשבוננו של עולם' חשבון שראוי להגישו לפני כסא קדשו, עכשיו כבר הוא מבין בטוב שלקום בבוקר בשעה מוקדמת כדי להתפלל בישוב הדעת כפי הראוי אינו נחשב בגדר 'מסירות נפש', אלא זהו דבר המתבקש ונצרך מכל יהודי עובד ה' שיעשה הכל שיוכל לסדר סדר יומו שיוכל לעשות צווי ה' בכל דבר, הן ללמוד בכולל, והן להתפלל בישוב הדעת, והן להכין את צאצאיו שילכו שבעים ללימודיהם. הן אמת, כי כדי לקום בבוקר מוקדם יותר, כבר

שיחליט שמעתה אינו עולה על הדעת להיכנס בראש מכולל לבית הכנסת ולהתפלל תפילה טרופה כזו, כי חיים כאלו אינן חיים, ואע"ג שגם עד הנה היה מצבו הנוכחי מחמת שבחר לשבת בכולל יותר מלצאת למסחר, שהוא דבר חשוב ועצום עד מאוד, אבל גם זה צריך להיות בדרך של חיים בדרך של 'חשבוננו של עולם'.

ברגע שיחליט שהחשבון צריך לבא 'לפני מלך מלכי המלכים' בדרך 'חשבוננו של עולם' בודאי יפתח לו כמה דרכים ועצות ותחבולות שיהיו זה וזה מתקיימים בידו, שיוכל ללמוד כל היום ועכ"ז יוכל להתפלל כראוי ולעבוד את ה' לעשות נחת רוח לפניו. ונביא כאן דוגמא אחת שיתכן לעשות, כגון שיתחיל סדר יומו בשעה מוקדמת הרבה יותר, והיינו שהיות שהוא צריך להיות נוכח בביתו בשעה שמונה כדי לסדר את ילדיו שילכו למקום לימודיהם, ישכים הוא כבר בשעה שש או בשעה חמש ומחצה, ואז יאמר ברכת התורה בכוונה ובישוב הדעת, ילך לבית הכנסת לפני שמטריד את עצמו, יטבול במקוה, יתפלל בישוב הדעת ובמתינות, וישוב לביתו לקראת השעה שמונה, ואז יעשה את המוטל עליו בביתו, ישלח את צאצאיו לבית תלמודם, ועוד תישאר לו שעה שלמה ללימוד תורה נוסף. ואם בגרמת זה

התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, וכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך (תהלים נ' כ"א), על אחת כמה וכמה (ב"ר פרשה צג י').

כספר בית הלוי מבאר את הנלמד מתוכחתו של יוסף לאחיו על העתיד בעת שיבא הקב"ה ויוכיח את האדם על פניו. שהתוכחה שלא יכלו האחים לעמוד בפניה היתה, שלאחר שיהודה הרבה לטעון כי יוסף צריך להשיב לידיו את בנימין כי אביו לא יוכל להמשיך לחיות מרוב צערו כי נפשו קשורה בנפשו, אז אמר להם יוסף 'אני יוסף', ומיד הוסיף את השאלה ואמר 'העוד אבי חי', והנה לכאורה שאלה זו תמוהה, שהרי כל העת הזכירו 'יש לנו אב זקן'. אכן הביאור בזה הוא כי יוסף רימז להם בשאלה זו לומר, הרי אתם מנסים לעורר רחמי על צערו של אביכם כעת בנטילת בנימין, והיכן הייתם אתם במשך כ"ב שנים שלא ריחמתם על צערו של אבי שמיאן להתנחם על העדרי, 'העוד אבי חי', אחר צער גדול כזה שנעדרתי ממנו זה כ"ב שנה. על טענה זו לא יכלו לענות שום תשובה, כי נבהלו מפניו.

מאתמול בלילה יש ללכת לישון בשעה מוקדמת יותר, ולסדר ככה את סדר יומו, וזהו נובע ממה שמתבונן שהחשבון הוא 'חשבוננו של עולם'.

ואנב, דברים כאלו אמורים בין לאותם שזהו סדר יומו בקביעות שבכל יום צריך להיות בביתו להיות מטופל בבניו, ובין למי שרק לפעמים בזמנים שונים נופל עליו עול טיפול הבנים, בכל זמן וזמן יש לעשות 'חשבוננו של עולם' ולהתנהג בדרך שלא יזלזל ח"ו בשום דבר, ללא תירוצים נלוזים. [ובדרך אגב, הגם שאין דברינו אמורים להלכה למעשה, אמנם להלכה ולא למעשה יש להעיר כי אולי יתכן שכשם שאותן הסוחרים הנאלצים להיות בזמן מסויים בחנותם, במקומות שהנץ החמה מאוחר נוהגים הם מנהג היתר להתפלל לפני הנץ, אולי הנהגה זו ראוי גם לאותו אברך מטופל בבנים שאם יתפלל מאוחר יתפלל בדעה מטורפת, שאולי רצוי יותר שישכים מוקדם ויתפלל לפני הנץ, כדי שיתפלל בישוב הדעת. אכן למעשה צריך שאלת חכם, וד"ל].

אוי לה לאותה בושה

א' במדרש על מאה"כ 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו' (בראשית מה) אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום

גדולה עלי להתחזק ולהתאמץ בזה יותר ויותר.

שני הפכים - 'חשבון' ו'מלומדה'

הנביא ישעי' אומר 'ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה' (ישעיה כט יג). כוונת הנביא הוא שמוכיח את ישראל על 'ותהי יראתם אותי', והיינו שבאמת יראים מה' ועושים מצוותיו, אמנם בכל זאת ראויים הם לתוכחה, כי היראה היא ללא חשבון, מצות אנשים מלומדה, ההפך מהחיים על פי בו חשבון לחשוב 'חשבוננו של עולם', הכל 'נוסע' מעצמו.

כמו שהזכרנו, האיש שהוא חי בהתבוננות בחשבון הנפש והאיש שחי בלי התבוננות זו, הם נחשבים כשני סוגים שונים של בני אדם במהותם.

דבר זה אינו נוגע דוקא כלפי זהירות ודקדוק ההלכה ושמירת התורה והמצות כראוי, אלא בכל דבר רוחני יש הבדל רב ועצום בין אדם שמתבונן ומחשב חשבוננו של עולם, ובין אדם שהכל הולך כפי שהולך מאליו, ואינו משים לבו להתעמק ולחשוב חשבון האיך להתעלות יותר ויותר.

בן הוא גם בהצלחה בלימוד התורה, לדוגמא, תלמיד חכם שרכש בקיאות גדולה בתורה ויש לו הרבה

ומבאר הבית הלוי, שזהו שלמד אבא כהן ברדלא מתוכחתו של יוסף, כי גם כאשר יבא הקב"ה לעתיד לבא ויוכיח את האדם על חוסר התאמצותו לענייני עבודת ה', אם יבא האדם להצטדק ולומר שלא היה בכוחו ובאפשרותו לקיים רצונו, אזי הקב"ה יוכיחו על פניו שהנה כאשר היה צריך להתעסק בענייניו הגופניים היה באפשרותו להתאמץ ולהשכים בבוקר לצאת לעמל יומו ולפרנסתו, ורק כשהגיע לתפילה ולשאר ענייני הבורא לא היה בכוחו להתאמץ, על זה אין מה להשיב, וזהו אוכיחך ואערכה לעיניך, כפי עיניך במילי דעלמא.

ועל דרך זה ידועים דבריו הק' של ה'קדושת לוי' זיע"א על מאה"כ 'מאויבי תחכמי מצותיך' (תהלים קיט צח), שהאדם יכול להתלמד מן הצד המנגד לעבודת ה' האיך להתנהג בתורה ומצות, שכמה שיש כח להתעסק בדברים גשמיים ולהתמסר כולו לזה ניתן ללמוד שיש בכוחו של האדם להתמסר כולו גם לענייני 'מצוותיך', לעניינים הרוחניים. לדרכנו נוסיף את המשך הפסוק 'כי לעולם היא ליי', כי אני עושה חשבוננו של עולם, שאני מתבונן ומבין שכל פעולת מצוה ומעשים טובים שאני עושה הכל הוא למען תיקון העולם כרצון הבורא ית"ש וממילא אחריות

ללמוד, והסיקו מסקנתם מתוך סברא וחשבון, וזה לא מתיישב בטוב עם סוגיא זו ואחרת.

וגם בענין זה רצוי להרחיב הדבר, האיך שבלימוד התורה עצמה יש לחיות בחשבון הנפש אמיתי. הנה המעלה הגדולה ביותר בעולם היא להיות תלמיד חכם. אין מעלה גדולה יותר מזו, על תלמידי חכמים נאמר (ישעי' סד) 'עין לא ראתה אלקים זולתך', ועל זה אמרו בגמ' כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, כי אין מעלה גדולה מזו. וכן מה שאמר שלמה המלך ע"ה 'בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני' (משלי כג טו) נאמר על תלמיד חכם. והנה כל אדם מסוגל להיות תלמיד חכם, ומי שתורתו אומנותו בוודאי שהוא מסוגל לבא לזה. ולא רק כולל יונגערמאן אלא גם העמל למחייתו כבר כתב הרמב"ם שגם מי שלא תורתו אומנותו צריך ללמוד תורה תשע שעות ביום.

והנה אע"ג שכל אחד ואחד מישראל חייבים בלימוד התורה, אבל בדרכי הלימוד אין כל אחד שווה, כל אחד יש לו נטיית לב אחרת, האחד נוטה יותר ללימוד בעיון בש"ס, והאחר יותר מתקשר ללימוד הלכה בעיון, האחר יותר לאו"ח או יו"ד, ויש מי שנמשך יותר ללימוד חושן

ידיעות בש"ס, ובשו"ע ובנו"כ ט"ז ומג"א ומשנ"ב וכו', לעומת זה תלמיד חכם אחר שיודע ג"כ הרבה ובנוסף לזה הוא גם 'בעל חשבון', שיודע לחשב את הסוגיא מכל צדדיה, וכל שאלה על נבכיה, להקשות וליישב בדרך ישרה. את הראשון מכנים חז"ל (מגילה כ"ט:) בשם 'צנא מלא ספרא' שהוא לשון של גנאי, כדברי רש"י שם (ד"ה הי) אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים, ואין מביין מה בתוכה, אף שונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים ללמוד, שיבינוהו טעמי משנה, ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה, וצריך לתרצה ע"כ, והיינו שהוא בקי גדול אבל אין מזה הרבה תועלת, אכן כל גדולי ישראל שאנו מתייחסים אליהם שהם הם מוסרי התורה, לא היתה מעלתם רק במה שידעו הרבה תורה, שהרי לא מסרו לנו תורה יבישה ופשוטה, אלא מעלתם הגדולה התבטא במה שמסרו לנו את התורה מתוך מתיקות של חשבון ועמקות, כמו בעל פני יהושע, הרבי עקיבא אייגר, החתם סופר, הקצות החושן והנתיבות המשפט, שהנחילו לנו דרך של חשבון ועמקות בכל הש"ס והשו"ע. כל כוחנו שיש לנו לדון לפלפל בדבריהם ולהקשות עליהם, זהו כביכול בטענה שהרי הם היו בעלי חשבון, ולימדו אותנו האיך

יאמרו הבריות', או חשבון של נייחא משום קרבת המקום, וכל שכן לא חשבון של שעות לימוד מיעטות יותר וכדו', חשבונות כאלו אינם ראויים, ופוגעים בחשבון של המחשב 'חשבוננו של עולם'. כי בשביל חשבונות של מה בכך הרי הוא מוותר על הצלחתו וגדילתו של גדול בישראל שכל העולם תלוי בו.

וזה אשר דברנו, שהעוסק בדרגת 'יפשפש במעשיו' אינו מגיע לדרגה זו של חשבון, כי בחשבון של עצמו מה נפק"מ עבורו מה הוא לומד, העיקר שהוא לומד והוא לא מתבטל, אבל 'ימשמש במעשיו' זהו דרגת החשבון שצריכה להביא אותו 'לחשב חשבוננו של עולם' ולפני מלך מלכי המלכים'.

משפט ואהע"ז, ויש מי שלבו נמשך ללימוד סדר קדשים, והנה כל אדם במשך כשמוסיף שנים על שנותיו, הוא מגיע להבנה יתירה מה מתאים ונכון עבורו.

והנה כשאדם מתבונן ומתחשב בחשבון אמיתי באיזה חלק מהתורה ישקיע את עצמו, החשבון היחיד שצריך לעמוד בפניו להכריע את הדבר הוא לחפש את המקום שבו לומדים חלק התורה שמתאים יותר עבורו, מחמת שברור אצלו ששם יצליח יותר, ולבדוק אם באמת יצליח שם כראוי, אם יהא לו שם התנאים הגורמים הצלחה, ויזהר מלחשב חשבונות אחרים צדדיים, וכל שכן שלא לחשוב חשבונות של כבוד, 'מה

'ימשמש במעשיו' - להנצל מן היצה"ר ש'צובע' עבירה למצוה

הקב"ה וישחט ליצר הרע, לכאורה מה סיבת עונשו, והרי עשה שליחותו שלמענה נברא, ומתן הגמ' משום צובע, והיינו שבאמת מחמת מה שפיתה אנשים לדבר עבירה אינו נענש, אמנם הוא נענש על מה שעשה אדעתא דנפשיה, שבעבור לפתותו בני אדם לעבירה צבע את העבירה

הבעש"ט הק' זיע"א מפרש דברי הגמ' (שבת עה.) דאי' 'שוחט משום מאי מחייב משום צובע', ופירשו התוס', 'אשוחט דעלמא קאי', ומפרש הבעש"ט הק', ששוחט דעלמא הוא היצר הרע שמסית ומדיח בני אדם לעשות חטאים ופשעים, ושואלת הגמ' משום מאי מחייב, אמאי יבא

שלחת ברעה', פיתית אנשים לדבר עבירה, 'אלה עשית - והחרשתי', אם היית מסתפק בזה 'החרשתי' ולא הייתי מעניש אותך כי זה תפקידך, אבל כאשר 'דמית היות אהיה כמוך', כשהלבשת את העבירות כאלו הן מצוות שבאות ממני, מציווי ה', על זה 'אוכיחך ואערכה לעיניך'.

והנה כלפי זה יש ג"כ הבדל עצום ורב בין חשבון הנפש שאדם עושה מצד בינו ובין עצמו, ובין כשהוא מחשב 'חשבוננו של עולם' לדעת שהוא צריך לחשוב חשבון שראוי להגישו לפני יוצר ערב ובוקר, כי אם האדם עושה חשבון הנפש בינו ובין עצמו יתכן מאוד שיבא לידי טעות ע"י צביעת היצר הרע שמדמהו שהוא דבר מצוה, והרי האדם הוא קרוב אצל עצמו לטעות מה שנראה מבחוץ שהוא טוב לו, אבל כשהחשבון הוא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה קורב יותר להבחין שלא לטעות בין תכלת ובין קלא אילן.

למצוה, וכך הביא אותה לבני האדם להכשילם. על זה לא נצטווה, ועל כך הוא מתחייב בנפשו לעתיד לבא.

הרה"ק המהרצ"ה מזידיטשוב זיע"א פירש בכך מאה"כ (תהלים לו ב) 'נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו'. והוא מבאר את הפסוק כשמניח את הפסיק האתנחתא לאחר תיבת 'אין פחד', ופי' הפסוק הוא, כשהיצר מגיע אלי בדרך של רשע בגלוי ללא צביעות ושקר, אז אין פחד, אינני מפחד ממנו, כי יודע אני לזהר הימנו, אמנם כאשר 'אלהים לנגד עיניו', שהוא מגיע בפיתויים של כביכול רצון ה', אז אני מפחד כי אני מתיירא להיכשל בדרך זו.

צדיקים אחרים פרשו את הפסוק בתהלים (נ יט) 'פיך שלחת ברעה וגו' אלה עשית והחרשתי, דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך'. הקב"ה יש לו טענות ליצר הרע, 'פיך

דרגה גבוהה ב'משמש' להבחין בין מצוה עיקרית לכוז שאינה עיקרית

ואומר שזהו שייך גם לגבי שאסור לקחת שוחד מהיצר הרע, כי לימוד התורה ה' הוא הכח העצום לנצח את

בספר זרע קודש להרה"ק מראפשיץ זיע"א בפ' כי תצא מפרש מאה"כ 'לא תקח שוחד' (דברים טז יט)

להתבונן שצריך להחזיר שליחות אצל משלח שהוא מלך מלכי המלכים, רק בחשבון זה יוכל לעמוד על הטעות הנוראה שהיצר מעמיד בפניו להכשילו.

יש עניינים שאינם מבוססים כראוי אצל בני אדם להבדיל בהם בין עיקר לטפל, כי ישנם דברים רוחניים שהם באמת חשובים ונשגבים עד מאוד, אמנם יש לדעת שאינו עיקריים כל כך, וממילא אינו בדין שידחו דברים עיקריים ביותר. ואחד מן הדוגמאות, ודאי רצוי מאוד לבר לבב שיתפלל תפילת שחרית כפי הראוי, על ידי הכנה של לימוד התורה, הן בנגלות התורה הן בספרי חסידות, ע"י הכנת התעוררות הלב לתפילה, וגם לרבות טבילה במקוה, הכנת וניקוי הגוף כדבעי. וממילא לפי החשבון צריך להיות שבערך עד שלש וארבע שעות אחרי שקם ממטתו עדיין לא סיים את עבודתו בתפילה. לפי זה אדם שיודע שבשעה תשע צריך הוא להיות עומד כבר אחר התפילה, עליו להשכים לכל הפחות בין חמש לשש, ומאז יעשה ככל המוטל עליו, וכך יתנהג בכל יום.

והנה אם לפעמים יארע אצלו אונס שהלילה היתה אצלו מופרעת

היצה"ר, וכדברי חז"ל בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, אם פגע בכ מנוול זה משכהו לבית המדרש, ולכן היצר הרע מתיירא מאוד מזה שהאדם יתעסק בתורה, כי בגרמת זה לא יוכל לשלוט עליו, ולכן מנסה היצר ליתן שוחד לאדם שבמקום לימוד התורה יתעסק בשאר מצות, ובדרך שוחד הוא מונע אותו מלימוד התורה, ועל זה הזהירה התורה 'לא תקח שוחד' לבטל תורה בשביל מצוה קלה אחרת שאינה מוטלת עליך דוקא.

ענין זה הוא בדקות יתירה, כי בזה המדובר הוא מחשבות שיש להתבונן בין מצוה למצוה, ששניהם המה מצות ה', ובשניהם הנהגות טובות ונשגבות, ועכ"ז מוטל עליו להתבונן מהו מצוה שהיא עכשיו הרצון מאת ה' לעשותה, ומהו מצוה שהרצון לפני ה' היא שעכשיו שלא תיעשה. וכן לפעמים היצר מפתהו לעשות מצוה קטנה בשביל שיימנע עי"ז ממצוה גדולה, ועל זה אם האדם עסוק רק בחשבון הפסד עבירה ושכר מצוה כחשבון שבינו ובין עצמו, אז עלול מאוד לבא לידי טעותים רבים. כי ע"י 'פשפש במעשיו' על ידי חשבון פשוט בדר"כ לא יצליח לעמוד על עצת היצר בזה, אבל כשיעשה 'חשבוננו של עולם'

עולם', של 'יוצר ערב ובוקר', ולא הרצון האישי.

בדומה לזה, מי שרואה לדבר טוב לסדר 'מלוה דמלכה' באריכות גדולה ע"י סיפורי צדיקים עד האשמורה האחרונה, ומחמת דבר טוב זה נגרם שהוא קם בבוקר מאוחר מאוד וגם עייף, ואז סדר יומו של יום ראשון מתחיל רק בשעות שינטו צללי ערב, ונגרם שחסר לו בלימודי הכולל וכדו', על זה ודאי עליו לעשות 'חשבונו של עולם' אם ימשיך בהנהגה זו או שאולי רצוי להפסיק הנהגה זו, כדי שיהגה בתורה גם בבוקרו של יום ראשון. יתכן שבאמת שב'בין הזמנים' שאינו במסגרת הכולל אולי הדבר כן ראוי, ואולי גם בבין הזמנים אינו כדאי, אכן כל זה הוא רק כדוגמא שהאדם צריך לחיות ב'חשבונו של עולם', וכל ערום יעשה בדעת.

זהו חשבון תמידי שעל האדם לעשות, לחשב איזה זמן ואיזה מצב הוא עתה, ומהו רצון ה' באמת שיעשה בזמן זה. כי החיים אינם שווים בקו אחד, הם עולים ויורדים ומשתנים גם באדם עצמו בכמה וכמה בחינות, ובין בני אדם, ובאיזהו מקומן שנמצאים, וגם באותן זמנים משתנים צריך האדם ליישוב הדעת ולחשבון תמידי מה על האדם לעשות עתה בג' הבחינות עולם שנה נפש.

מחמת איזו סיבה כל שהיא, ולדאבון ליבו נשתקע בשינה עד שעה שמונה ומחצה ורק אז נתעורר משינתו, והיה אם גם היום יתנהג ויעשה את כל סדר היום כדרכו בכל יום, שלש שעות של הכנות ותפילה, בעבודת שתיית הקאו"ה והמקוה עם כל סדר העבודה של ההכנה הקבועה אצלו, הרי שביום כזה הוא יגיע לבית תלמודו הקבוע בכולל רק לקראת חצות היום, ואז יהא סדר היום שלו מופרע, הן בהספק הלימודים, הן שיהא חב לאחרינא, שהחברותא שלו המתין לו עד בוש. ובמקום להתחיל את היום בלימודים הקבועים בשעה תשע התחיל רק בשתים עשרה.

והנה במצב שיארע אצל האדם מקרה כזה, אז צריך חשבון אמתי להתבונן כראוי מה מוטל עליו לעשות, כי לכאורה רצוי שבמצב כזה עליו לשנות מעט ממנהגו ולקצר בהכנות שלפני התפילה, ולבקש מהשי"ת שיעזור לו שיוכל להתפלל כראוי בלי כל ההכנות הקבועות שנוהג לעשות, ולצפות לעזרתו ית' בכל מצב ומצב, וזהו כדי שיוכל לבא לבית תלמודו ככל המוקדם. יתכן שלפי מצבו יחליט שרצון השי"ת היא אחרת, אמנם העיקר שעל האדם להתבונן בחשבון אמתי מה רצון הבורא ית"ש, 'חשבונו של

ולצדדים שלא לנטות ימין ושמאל, להסתכל במראות הצובאות ולהרגיש היטב באיכות העליות והירידות והיכן יש לנטות ימין או שמאל, כי אצלו הוא עכשיו מלחמת החיים בפנים ובאחור ומכל הצדדים, ובכל סטייה לא זהירה הוא מסתכן בנפשו ובנפש הנוסעים האחרים שבכביש, כן הם חיי האדם ברוחניות, לחיות בחשבון הנפש בכל צעד ושעל ובישוב הדעת בעבודת ה', ולדעת שהדברים משתנים מיום ליום וממקום למקום. [אכן רצוי שלא לחיות בספקות כל הזמן אם עושה נכון או לא, כי צמלק בגמט' ספק וד"ל].

בדרך משל ניתן להמשיל את מסלול נסיעת האדם בימי חייו ולומר שאין לדומתן לרכבת הנוסעת על שני פסים שווים שהתקינו לה בני אדם ללא סטיות כלל, והרכבת נוסעת מאליה והנהג כמעט אין לו מה לעשות, אלא חיי האדם יש להמשילם למכונית שנוסעת בכביש ראשי גדול ובו נוסעים כמה וכמה רכבים אחד על יד השני בכמה מסלולים במהירות גדולה ועצומה, והכביש עולה על ההר ויורד בצד השני בשיפוע עצום ובסיבובים מתוקנים, והנהג חייב להיות בערנות עצומה ובפקוח והסתכלות עצומה לפנים ולאחור

דרגה גבוהה בחשבון להבין שיש להקב"ה חשבון גם בהסתרה ונפילה

חסידות שעל האדם לדעת שכל מצב שהוא נמצא בעניני עבודת ה' זהו רצון ה', ואצל הקב"ה ישנן כמה וכמה חשבונות גדולים למעלה הרבה מכדי תפיסת האדם, ועל האדם לשנן לעצמו כי בודאי לא שלחו לו משמים ירידה לשם ירידה להכשילו ולבטלו מעבודת בוראו, אלא בכוונה עמוקה של ירידה צורך עליה, שמשם יגיע למעלות גבוהות יותר.

עוד דבר נעלה יותר ב'חשבוננו של עולם', שעל האדם לדעת בדיעה והכרה ברורה שהקב"ה בעצמו ג"כ מחשב את חשבונותיו של האדם בכל עת, העליות והירידות שאצל האדם יש בהן 'חשבוננו של עולם'. יש שהאדם מרגיש ירידה ונפילה ממדרגתו, והוא בעצמו אינו יודע מה זה ועל מה זה, עליו לדעת שזהו גם מחשבוננו עולם, וכמו שמבואר בספרי

'חשובנו של עולם' ביחס לבורא עולם ניכר במלחמת סיחון

בינתיים רק את השבעה עממין, והתורה האריכה בפרשת דברים שלא להצר לג' העממין 'כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל' (דברים ב ה) עד אשר יתקיים ועמדו רגליו על הר הזיתים בביאת משיח צדקנו במהרה, שאז ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

והנה, הגם שלא זכו לכבוש את ג' הארצות הללו ועוד הוזהרו שלא יהיה בהם אף מדרך כף רגל, אמנם כבשו את ארץ סיחון ש'הוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן', ופי' רש"י שמה שהוצרך להכתב מקרא זה הוא מפני כי לפי שנאמר אל תצר את מואב, ועיר חשובון משל מואב היתה, לכן כתבה לנו תורה שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל'. כלו', הקב"ה עשה חשובנו של עולם, וביקש להנחיל את ההלכה ש'עמון ומואב טהרו בסיחון', אזי עשה את מלחמת סיחון במלך מואב הראשון בכדי שיגיע לישראל חלק מארץ מואב גם בעת הזאת טרם יש לנו מדרך כף רגל בארץ הג' עממין.

ובזה מתבאר מה שהבאנו בתחילת הדברים מדברי חז"ל שדרשו על מאה"כ 'על כן יאמרו המושלים בואו חשובון' שזה קאי על חשובון הנפש של צדיקים, וצריך ביאור האיך משתלב דבר זה עם חלק הפשט שבו שקאי על כיבוש סיחון ועצת בלעם שלא צלחה.

אכן הכוונה בזה היא, כי הנה הכתוב 'על כן יאמרו המושלים' וכו' נכתב אחרי מלחמת סיחון, במלחמת סיחון נתגלה 'חשובנו של עולם' בדרגה עילאה ביותר, כי בה נתגלה חשובנו של הקב"ה שהוא מקומו של עולם, וגילוי רצונו בדרכים מופלאים. וצריכים קצת להרחיב הדברים.

הנה הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו כי בניו יכבשו את ארץ העמים, שהם עשרת העמים הכנעני וכו' וגם את הקיני הקניזי והקדמוני, שהם עמון מואב ואדום. בפנימיות, שלשת העמים הללו מכוונים כנגד ג' הספירות הראשונות חב"ד. אכן בפועל לא זכו עדיין לתקן את העולם ולכבוש את כל העשרה עממין ולהביא לתיקון השלם, אלא כבשו

חשבון' דייקא 'המושלים ביצרם', הצדיקים, הם יתעוררו ל'חשבוננו של עולם', 'למשמש' את המצוות בעצמם אם נעשים כדבעי ברעותא דליכא ולא נדחה עיקר מפני טפל וכדו' בדקות העניינים ששייכים רק למביני מדע, שכל פעולה שלהם שייכת לתיקון העולם, והם שליחים העומדים לחזור אצל משלחם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא', 'היוצר ערב ובוקר'. והעושים כן יזכו באמת ל'תבנה בעולם הזה ותכונן בעולם הבא'.

וברעם הרשע שביקש לקלקל את העצה העמוקה בלב מלך, ונשכר להשתמש בכוחות הטומאה שלו להפריע לחשבוננו של עולם ובכח הכישוף שלו עבר לחשבון, נתבטלה עצתו 'ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקך'.

באן נתגלתה טיפה מכבשונו של עולם האיך השי"ת מסבב הסיבות עושה חשבונות עמוקים בכדי לקיים רצונו. וכאשר האדם מתבונן ומתפעל מכך, זה מעוררו להמשך הפסוק 'על כן יאמרו המושלים בואו

חטא העגל - 'סורו מהר', עבודה בלי חשבון

ישוב הדעת רצו לעשות להם מנהיג חדש, זה היה נקודת החטא, כי מצוות לא עושים 'מהר'. מצוות נעשות בחשבון של דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. על מצוות שנינו 'מתחילה יקבל עליו עול מלכות שמים ואחר כך עול מצוות', המצוות לא נעשות בבחי' חטוף ואכול כמאכל ומשתה בעת שרעב ללחם וצמא למים, ואף לא כזמן שנפלה עליו חיה טורפת שנס על נפשו ללא הכנה וללא התבוננות, מצוות צריכות לבא מתוך קבלת עול,

בזה מתבאר השייכות של התקנה של תקיעת שופר בחודש אלול כתיקון לחטא העגל, והענין שהקב"ה נתעלה באותו שופר. כי אי' בקדמונים, שחטא העגל לא היה סתם חטא של עבודה זרה, אלא כפי שאמר הקב"ה למשה רבנו לאחר החטא 'לך רד וגו' סורו מהר מן הדרך' (שמות לב ז), החטא היה שכשראו שמשה רבנו נסתלק, לא התיישבו בדעתם מה רצון ה' עתה, וכיצד ימשיכו להתנהג במדבר בלא משה הרועה הנאמן, אלא 'סרו מהר', תיכף במהירות וללא

והרי לא יוכל לטבול במקוה, ולא רצה שיעבור עליו זמן רב בלא טבילה במקוה, אם כן לכל הפחות ילך עכשיו בתחילה לטבול במקוה. לאחר שטבל התבונן, שצריך להכין את לבבו לקיים מה שאמרו חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ואי' בגמ' דצריך למימרינהו בשמחה, והנה לברך ברכת דיין האמת כשם שמברך על הטובה צריך הכנה דרבה, ואם כן עליו להתבונן בזה כדי שיוכל לברך ברכה זו בשמחה. וכך, אחרי כמה זמן של התבוננות וישוב הדעת התחיל ללכת לבית חולים למעמד יציאת הנשמה, אכן המשך הסיפור היה שכבר בתחילת הליכתו באו לקראתו ובישרו אותו כי בס"ד הוטב מצבה, ומצפים שתרפא לגמרי.

המבין יבין כמה גדלה מעלתו של חסיד זה, כי בדרך כלל סתם אנשים במצב כזה מאבדים כל העשתונות והולכים במרוצה בלי שום ישוב הדעת, אכן הוא לימד עצמו את 'חשבונו של עולם' לעשות כל דבר ביישוב הדעת.

זה עומק התשובה שבחודש אלול שנרמז בפסוק 'נשלחה אנשים לפננו ויחפרו לנו את הארץ', דוקא בחי' 'אנשים' החשובים בעם הלא המה ה'מושלים ביצרם' הם 'יחפרו לנו את

ולדעת מהי מצוה. מצוה שנעשית בלא עול מלכות שמים מצות אנשים מלומדה וכסוס שוטף במלחמה הוי פגם גדול במצוה. וזה כלל גדול במצוה שצריך בכל דבר לחיות בחשבון, בלי 'פחו כמים' ובלי 'סרו מהר', הן במצוות והן בעניינים גשמיים.

מסופר על א' מהרבנים מחסידי קמאי מבית רוז'ין, תלמיד חכם ועובד ה', שהיתה לו בת יחידה שחלתה קשות ל"ע שוכבת בבית חולים, והיתה כבר שכיב מרע, ובאו לביתו לומר לו שהגיע העת לבא לפני מיטתה, כי זה כבר סמוך ליציאת נשמה רח"ל. אכן זה היה דרכו שכל דבר שהיה עושה היה אצלו מחושב לעומקו של ענין בהרבה ישוב הדעת, ולכן גם עתה כשאמרו לו שצריך לילך למטת בתו לקראת יציאת נשמה, תחילה התיישב בדעתו מה עליו לעשות עכשיו טרם יכנס למעמד זה. והנה ראשית דבר התיישב בדעתו כי למרות שבעבר היה מורה ודאין בקהילות ישראל והיה בקי בהלכות שמחות, אבל מכיון שכבר עברו כמה שנים מאז, כבר נשכחו ההלכות ממנו ואם כן עליו לשנן עכשיו שוב, והתחיל לעבור קצת ולחזור על הלכות אלו. שוב התבונן, כי היות שבשבעת ימי אבלות יאסר ברחיצה

דין למטה אין דין למעלה, ונמצא שע"י הדין וחשבון שבני ישראל עושים כאן למטה, בזה זוכים שכביכול הקב"ה מתעלה בשופר, להפוך לנו מידת הדין למידת הרחמים, וכדאי" בספה"ק במאה"כ 'ויעקוד אברהם' - חסד, 'את יצחק בנו' - גבורה, להגביר החסדים על הדינים, ובכח התשובה 'בשובה ונחת - יושעון', התשובה שתהיה מתוך נחת רוח וישוב הדעת - בזכות זה יושעון, ולבבו יבין ושב ורפא לו.

הארץ' יעמיקו לחפור ולחדור לעומק נפשותיהם לראות את אמיתות עבודתם ב'אחרית שנה', המתאימים הם עם 'חשובנו של עולם' בישוב הדעת ובזהירות ואחריות מעשיהם לפני ה', שזה התיקון וההפך ממעשה העגל. זהו השייכות של תיקון חטא העגל עם התשובה של חודש אלול.

'והקב"ה נתעלה באותו שופר', כי סגולת השופר הוא שעל ידו הקב"ה כביכול עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, והרי הכלל הוא שכשיש

ויה"ר שנזכה כולנו להיכתב בספרן של צדיקים גמורים, שנזכה לכתובה וחתימה טובה ולהמתקת הדינים שזה כל עניינו של השופר בראש השנה, שנזכה כולנו לשנת גאולה וישועה לפרנסה טובה וכלכלה, לשנה טובה נזכר ונכתב לחיים טובים ולשלום עם כל הברכות, שנזכה להזכר לטובה ותתגלה השליחות של כלל ישראל וגדלותם וקדושתן של ישראל, ויתודע לכל שמחיצתן של ישראל לפני מלאכי השרת, שיתגלה במהרה הפסוק שאומרים בזכרונות 'הבן יקיר לי אפרים עם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד' במהרה בימנו אמן.

